

MISTERIUM EUCHARYSTII W ŻYCIU OSÓB KONSEKROWANYCH materiały z Sympozjum

Ks. Czesław Krakowiak

Modlitwy Eucharystyczne we Mszach świętych z udziałem dzieci*

* - Tematyka poruszona ze względu na osoby konsekrowane, które posługują w katechizacji.

Przez całe wieki liturgia Kościoła kształtowana była pod kątem potrzeb ludzi dorosłych i posiadających odpowiedni stopień formacji ogólnej i religijnej. Fakt, że uczestniczyły w niej także dzieci, nie miał wpływu na obrzędy, dobór tekstów biblijnych i eucharystycznych Mszy świętych, chociaż zawsze zachęcano i zobowiązywano do udziału w niej także dzieci. Była to jednak zawsze liturgia dla dorosłych. **1**

Przez dwadzieścia wieków Kościół nie wypracował form liturgicznych uwzględniających wiek uczestników i związany z nim stopień ich dojrzałości ogólnej i religijnej. Problemem tym zaczęto się zajmować dopiero od czasów powstania ruchu liturgicznego. Pierwsze próby w tej dziedzinie wiążą się z tzw. "mszami szkolnymi", które w wielu parafiach pojawiły się już w latach dwudziestych naszego wieku. Chodziło w nich głównie o odpowiedni komentarz, dobór śpiewów, niekiedy wspólną recytację tekstów w języku ojczystym, procesję z darami do ołtarza **2**. Dopiero jednak od czasów Soboru Watykańskiego II - a zwłaszcza od wydania Konstytucji o świętej liturgii, która stwierdza, że "Matka Kościół bardzo pragnie, aby wszystkich wiernych prowadzić do pełnego, świadomego i czynnego udziału w obrzędach liturgicznych, którego domaga się sama natura liturgii" (KL 14) - działania te otrzymały właściwe podstawy teologiczne i prawne. Zasada czynnego i świadomego uczestnictwa w liturgii nie tylko odnosi się do dorosłych, ale także, a może nawet w szczególnie sposób dotyczy dzieci uczestniczących w liturgii mszalnej, które już na mocy chrztu są uprawnione i zobowiązane do takiego w niej udziału (por. KL 14). Dlatego ważnym zadaniem Kościoła jest nie tylko sprawowanie liturgii, ale najpierw gorliwe i cierpliwe wychowanie liturgiczne wszystkich wiernych do czynnego, tj. tak wewnętrznego, jak i zewnętrznego w niej udziału "stosownie do ich wieku, stanu, rodzaju życia i stopnia kultury religijnej" (KL 19).

Zalecając odpowiednie wychowanie liturgiczne wiernych, Konstytucja o świętej liturgii dopuszcza jednocześnie, przy zachowaniu istoty rytu rzymskiego, "uprawnione różnice i dostosowanie do rozmaitych ugrupowań, regionów i narodów" (KL 38). Problem uczestnictwa dzieci w liturgii mszalnej należy więc rozpatrywać i rozwiązywać w oparciu o te dwie naczelną zasady reformy i odnowy liturgii w duchu Vaticanum II, tj. zasady czynnego uczestnictwa (participatio actuosa) i zasady dostosowywania liturgii (adaptatio) do potrzeb konkretnego zgromadzenia.

Również aktualna sytuacja dziecka w świecie współczesnym, które ma swoje miejsce i prawa oraz na różne sposoby uczestniczy w życiu dorosłych, domaga się rozwiązania problemu udziału dzieci w życiu liturgicznym Kościoła, zwłaszcza we Mszy świętej. O wadze tego problemu może świadczyć fakt, że był on przedmiotem zainteresowania biskupów, już podczas pierwszego synodu odbywającego się w Rzymie w 1967 r. Materiały tego synodu wzbogacone o liczne sugestie nadsyłane przez poszczególne episkopaty stały się bezpośrednim impulsem do podjęcia przez Stolicę Apostolską prac nad specjalnym dokumentem poświęconym liturgii Mszy świętych z udziałem dzieci: Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci **3** i określenia zakresu dopuszczalnych ich adaptacji.

Podstawą celebracji Eucharystii we wspólnocie wiernych jest Mszał Pawła VI zawierający w wydaniu typicznym cztery Modlitwy Eucharystyczne. Polskie tłumaczenie Mszału z roku 1986 zostało ubogacone przez włączenie do niego tzw. piątej Modlitwy Eucharystycznej, trzech Modlitw dla Mszy z udziałem dzieci oraz dwóch o tajemnicy pojednania. We Mszach, w których zdecydowaną większość stanowią dzieci, zaleca się stosowanie specjalnych Modlitw Eucharystycznych. W referacie zostanie przedstawiona krótka geneza tych modlitw, ich struktura i ogólna charakterystyka, najważniejsze treści teologiczne oraz zasady ich stosowania.

1. Geneza Modlitw Eucharystycznych dla dzieci **4**

Wydane 1 XI 1973 r. Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci zwraca uwagę, że Modlitwa Eucharystyczna we Mszach z udziałem dzieci ma najważniejsze znaczenie (52) jako punkt kulminacyjny całego obrzędu (por. OWMR 23 i 37). Jednak w liturgii Kościoła nie było dotąd specjalnych Modlitw Eucharystycznych przeznaczonych dla dzieci. Wspomniane Dyrektorium nie wykluczało wszakże powstania takich Modlitw Eucharystycznych: "Na razie, dopóki Stolica Apostolska inaczej nie zarządzi w sprawie Mszy z udziałem dzieci, należy używać czterech Modlitw Eucharystycznych zatwierdzonych do Mszy z udziałem dorosłych i wprowadzonych do użytku liturgicznego" (DMD 52).

W okresie prac nad przygotowaniem Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci napływały do Kongregacji Kultu Bożego liczne prośby od biskupów i Konferencji Biskupów, m. in. RFN, Holandii, Malezji, Australii, Francji, Belgii, USA o możliwość używania w liturgii specjalnych Modlitw Eucharystycznych we Mszach świętych z udziałem dzieci. Istniały już zezwolenia na używanie takich modlitw wydane dla RFN (dla dzieci głuchoniemych, 1970), dla Filipin (na I Komunię świętą, 1972) oraz dla Australii (na Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny, 1973). Zezwolenia te miały jednak charakter czasowy i eksperymentalny. Dla Szwajcarii Kongregacja zezwoliła na używanie skróconych wersji I i IV Modlitwy Eucharystycznej z Mszą Pawła VI.

Wobec tak licznych żądań o specjalne Modlitwy Eucharystyczne na Msze święte z udziałem dzieci, Kongregacja rozesała list do 109 Przewodniczących Krajowych Komisji Liturgicznych (15 III 1971) z prośbą o nadesłanie uwag, opinii, postulatów i projektów dotyczących takich Modlitw Eucharystycznych. Jednocześnie trwały prace nad Dyrektorium. Okazało się, że już prawie wszystkie Konferencje Biskupów opowiedziały się za potrzebą przygotowania specjalnych Modlitw Eucharystycznych dla dzieci. Powstała więc propozycja, aby jedną z już istniejących i zatwierdzonych Modlitw Eucharystycznych dla dzieci ogłosić jako aprobowaną dla całego Kościoła albo szybko przygotować zupełnie nowy tekst takiej Modlitwy Eucharystycznej. W tej sprawie Kongregacja zwróciła się do Papieża Pawła VI z prośbą o jego decyzję. W odpowiedzi Papież polecił Kongregacji przygotować dwie lub trzy Modlitwy Eucharystyczne pro pueris przeznaczonych dla całego Kościoła. Powołano specjalną komisję roboczą pod przewodnictwem prof. Baltazara Fischera i sekretarza Rainera Kaczynskiego (pełnili oni te same funkcje w czasie prac nad Dyrektorium). 5 Komisja miała już do dyspozycji 38 tekstów Modlitw Eucharystycznych dla dzieci w różnych językach, z czego tylko cztery posiadały aprobatę Kongregacji a dwa miejscowych biskupów.

W czasie prac Komisja studyjna postawiła sobie dwa główne pytania: czym szczególnym mają się odznaczać Modlitwy Eucharystyczne we Mszach z udziałem dzieci oraz jak należy ocenić istniejące już teksty. Szybko okazało się, że żaden z posiadanych tekstów nie może być przyjęty bez poważnych poprawek i uzupełnień. Po dyskusjach postanowiono przygotować trzy nowe Modlitwy Eucharystyczne dla dzieci. Podstawą dla pierwszej Modlitwy Eucharystycznej miał być przepracowany francuski tekst anafory przygotowany w Kanadzie 6 i uzupełniony o elementy z holenderskiego tekstu Modlitwy Eucharystycznej. Drugi schemat służący za podstawę dalszych prac nad nową Modlitwą Eucharystyczną pochodził z Francji 7, trzeci zaś z Niemiec, opracowany przez katechetów oraz Instytut Liturgiczny w Trewirze 8. Głównym odpowiedzialnym za nową redakcję tekstów I ME był prof. B. Fischer i J. Gelineau, II ME - D. Rimaud, a III ME - prof. H. Rennings 9. W dalszych etapach prac uzgodniono, że I ME przeznaczona jest dla najmłodszych dzieci 10, a III ME dla dzieci starszych 11. Przyjęto również najważniejsze kryteria redakcyjne:

- język anafory powinien odpowiadać doświadczeniom religijnym dzieci i ułatwiać im uczestnictwo we Mszy świętej oraz prowadzić do liturgii mszalnej z dorosłymi;
- celem uniknięcia ciągłego powtarzania tych samych tekstów należy przygotować trzy Modlitwy Eucharystyczne, uwzględniające również zróżnicowanie środowisk pastoralnych;
- przystosowanie anafory do poziomu umysłowego dzieci i stopnia ich rozwoju religijnego nie może oznaczać odejścia od istotnej struktury oraz treści Modlitwy Eucharystycznej według OWMR (55). Dotyczy to zwłaszcza dialogu przed prefacją, Sanctus, słów ustanowienia i końcowej doksológii. Forma językowa takich modlitw nie może osłabiać treści teologicznej anafory;
- celem większego włączenia dzieci w liturgię Modlitwy Eucharystycznej należy wprowadzić liczniejsze aklamacje jako formę dialogu;
- ze względów formalnych teksty nowych anafor zostaną przygotowane w języku łacińskim lecz nie będą przeznaczone do użytku liturgicznego ani nawet nie będą stanowiły podstawy do przekładu na języki ojczyste. Tekst ostateczny będzie opublikowany w głównych językach świata, co ma ułatwić

przekład trudniejszych formuł teologicznych na różne języki współczesne zgodnie z kulturą i tradycją Kościoła lokalnego.

Na bazie tych ustaleń redakcyjnych 7 XII 1973 przesłano do 49 ekspertów z całego świata teksty trzech Modlitw Eucharystycznych pro pueris przygotowane w języku francuskim i niemieckim wraz z tłumaczeniem na główne języki zachodnie.¹² W styczniu 1974 dyskutowano na zgłoszonych poprawkach i propozycjach, a następnie teksty te przesłano do aprobaty Kongregacji Doktryny Wiary. Odpowiedź Kongregacji z maja 1974 sugerowała, aby ogłosić jedynie jedną Modlitwę Eucharystyczną pro pueris i nie zamieszczać jej w Mszale, gdyż zainteresowanie tym problemem jest jedynie przejściowe. Nie zgłoszono jednak żadnych zastrzeżeń natury doktrynalnej. Stanowisko Kongregacji Kultu Bożego nawiązywało do polecenia Pawła VI, który polecił przygotować kilka anafor dla dzieci. Ponadto podkreślano, że różnorodność tekstów daje możliwość ubogacenia treści teologicznych Modlitw Eucharystycznych i ułatwi ich przyjęcie w różnych Kościołach lokalnych. Następnie Kongregacja Kultu Bożego skierowała prośbę do Ojca Świętego, aby zatwierdził przynajmniej dwie anafory dla dzieci i aby można było zamieścić je w "Dodatku" do Mszału.

Decyzję Pawła VI przekazał Kongregacji Kultu Bożego w dniu 26 X 1974 Sekretarz Stanu, kard. J. Villot. Papież postanowił, że wszystkie teksty anafor, tj. trzy pro pueris i dwie na Rok Święty, można używać w liturgii (ad experimentum) do końca 1977, jednak bez włączania ich do Mszału i bez oficjalnej publikacji. O teksty jednej z trzech Modlitw Eucharystycznych dla dzieci i jedną na Rok Święty mogą zwracać się do Stolicy Apostolskiej Przewodniczący Konferencji Biskupów. Przy przekładach na języki współczesne nie ma konieczności wiernego trzymania się tekstu łacińskiego, lecz zawsze należy zachować istotny sens anafory i wiernie oddać słowa ustanowienia. Należy ustalić wiek dzieci, dla których przeznaczone są te Modlitwy Eucharystyczne (chodzi o dzieci ze szkoły podstawowej) oraz bliżej określić okoliczności celebracji Mszy świętych z ich udziałem.

Po wprowadzeniu jeszcze kilku niezbędnych poprawek, a zwłaszcza dołączenia do tekstu III ME epiklezy, 1 XI 1974 ogłoszono w języku łacińskim *Praes Eucharisticae pro Missis cum pueris et de reconciliatione*.¹³ Broszura licząca 49 stron obok tekstów anafor zawierała wstęp ogólny (*Praenotanda*) do Mszy świętej z udziałem dzieci, przygotowany przez B. Fischera i R. Kaczynskiego.¹⁴ Teksty w języku łacińskim nie były przeznaczone do użytku liturgicznego, lecz stanowiły podstawę do tłumaczeń na języki współczesne. Oficjalny tekst I anafory - Bóg naszym Ojcem i II - Bóg nas miłuje opublikowany został także w języku francuskim, tekst III ME - Dziękujemy Ci Boże, również w języku niemieckim.¹⁵ Modlitwy te nie były przeznaczone do zamieszczania ich w Mszale. Ich stosowanie zostało uzależnione od decyzji Konferencji Biskupów, które powinny zwrócić się do Kongregacji Kultu Bożego o przesłanie tekstu jednej z trzech Modlitw Eucharystycznych.¹⁶ Po tłumaczeniu na języki współczesne i zatwierdzeniu przez Stolicę Apostolską mogły być używane w liturgii.¹⁷ Możliwość korzystania z nich była jednak ograniczona, zamiast trzech jedynie jedna i to na wyraźną prośbę Konferencji Biskupów.

2. Główne treści *Praenotanda*

Zawierające 25 numerów wprowadzenie do Modlitw Eucharystycznych dla dzieci składa się z uwag wstępnych (1-8), zasad odnoszących się do tłumaczenia na języki współczesne, możliwości adaptacji tekstów (9-13) oraz wskazań dotyczących posługiwania się poszczególnymi anaforami (14-25). Ich celem jest ułatwienie dzieciom bardziej świadomego i owocnego uczestnictwa we Mszy świętej i przygotowania ich do udziału we Mszach razem z dorosłymi z większym pożytkiem duchowym (*cum maiore fructu*, 1). Dlatego w wydaniu typicznym wprowadzono nowe aklamacje (w II ME i III ME), podzielono aklamację Święty na 3 części w I ME i na 2 w II ME (1;3;7). Można je recytować lub śpiewać na sposób *responsorium*. Struktura każdej anafory, tylko z niewielkimi wyjątkami, jest taka sama jak w dotychczasowych Modlitwach Eucharystycznych określonych w OWMR 55 (2, 4). Poszczególne anafory należy dostosować do kultury, tradycji i zwyczajów poszczególnych narodów. Odpowiadają one również różnemu stopniowi rozwoju dzieci: od najmłodszych do dzieci starszych (8; por. 23-25).

Odnosnie do tłumaczenia na języki współczesne zwrócono uwagę na następujące sprawy: tekst powinien w pełni odpowiadać wymaganiom pastoralnym, pedagogicznym i liturgicznym; tłumaczenie należy zlecić zespołowi złożonemu z mężczyzn i kobiet, znawców nie tylko liturgii, ale także pedagogiki, katechetyki, literatury i muzyki (10). Przypominając, że tekst łaciński nie jest przeznaczony do użytku liturgicznego zaznaczono, że w żadnym wypadku nie może to być jego dosłowne

tłumaczenie, lecz może ono odbiegać od tekstu łacińskiego, jeśli ułatwi to dzieciom jego rozumienie i uczestnictwo w liturgii. Pomocą w tłumaczeniu mają służyć już dokonane tłumaczenia na główne języki europejskie (11). Przy tłumaczeniu należy jednak zachować rodzaj literacki takich części jak: prefacja, aklamacje, modlitwy wstawiennicze (12). Ponadto Konferencje Biskupów mogą wprowadzić także inne aklamacje do recytacji lub śpiewu przez kantora i powtarzanych przez całe zgromadzenie (13;16;17).

Powołując się na Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci (19) Wstęp przypomina, że te Modlitwy Eucharystyczne przeznaczone są jedynie na Msze święte z udziałem dzieci (14). Poszczególne teksty anafory odpowiadają różnemu stopniowi rozwoju ogólnego i religijnego dzieci oraz możliwości uczestnictwa w liturgii: I ME jest bardzo prosta, II ME stwarza większe możliwości zaangażowania uczestników, III ME wzbogacona jest licznymi tekstami zmiennymi (15). Miejsce aklamacji po konsekracji zmieniono z racji pedagogicznych, aby ukazać dzieciom ścisły związek między poleceniem Jezusa "To czyńcie na moją pamiątkę" i anamnezą. Aklamacja ta może posiadać charakter anamnetyczny lub pochwalny (19). Dla podkreślenia czynnego udziału dzieci w liturgii przed dialogiem prefacji można podawać motywy dziękczynienia oraz w czasie liturgii eucharystycznej wprowadzić odpowiednie gesty i postawy ciała, także jako wyraz święteckiego i radosnego charakteru liturgii (20). Obok aklamacji, gestów i postaw zewnętrznych należy zwrócić uwagę na uczestnictwo wewnętrzne, które w dużej mierze zależy od odpowiedniej katechezy wyjaśniającej teksty poszczególnych anafor.

Trzy ostatnie numery wstępu (23-25) charakteryzują każdą z trzech Modlitw oraz podają szczegółowe wskazania odnoszące się do wykonywania i przygotowania części zmiennych przewidzianych w III ME. Zwrócono uwagę, aby zharmonizować ich treść w prefacji, "post-Sanctus" i w epiklezie (25).

3. Struktura Modlitw Eucharystycznych

Każda z Modlitw Eucharystycznych, z małymi wyjątkami, posiada wszystkie istotne elementy właściwe anaforam w liturgii rzymskiej. 18 I i II ME mają tylko jedną, konsekracyjną epiklezę. Wspomnienie Matki Bożej i świętych w I ME jest przed konsekracją a w III ME tuż przed doksologią. W III ME nie ma wspomnienia i modlitw wstawienniczych za zmarłych. Po anamnezie umieszczono jedynie wzmiankę o ofierze chleba i wina. Temat ten nie występuje zupełnie w II ME. W tłumaczeniu polskim: On jest teraz z nami, ofiarujemy Go Tobie a z Nim i nas samych. W III ME temat ten zastąpiony został modlitwą o przyjęcie ofiary: Najlepszy Ojczy, który jesteś w niebie, przyjmij nas razem z Twoim umiłowanym Synem. Zauważamy, że forma offerimus została tutaj zastąpiona przez formę suscipe, czyli zamiast właściwego ofiarowania jest commendatio sacrificii, której przedmiotem nie jest ofiara rytualna, chleb i wino, lecz my sami wraz z Chrystusem. Podobne sformułowanie jest w I ME przy końcu epiklezy konsekracyjnej: chcemy Ci złożyć dziękczynną ofiarę, dlatego przynieśliśmy chleb i wino.

Widoczna jest więc zmiana w teologii ofiary polegająca na przejściu od pojęcia ofiary jako aktów i gestów rytualnych do pojęcia ofiary jako aktu ofiarowania siebie. Ofiarą składaną Bogu wraz z ofiarą Chrystusa jest osoba człowieka w całej swej złożoności, z życiem codziennym i całą jego historią.

Wprowadzenie trzech aklamacji w prefacji I ME zmieniło jej strukturę i wyróżnia ją tym samym od pozostałych Modlitw Eucharystycznych w liturgii rzymskiej. Zmianę wprowadzono także w anamnezie, w której celebrację Eucharystii określa się jako wypełnienie nakazu (mandatum) Chrystusa z Ostatniej Wieczerzy, ale także głoszenie śmierci i zmartwychwstania Pana (por. 1 Kor 11,26): czynimy to, co Jezus Chrystus polecił nam czynić. W anaforze tej nastąpiła również zmiana miejsca wspomnienia NMP i świętych, papieża i biskupa. Umieszczono je w części pierwszej, przed konsekracją. Na uwagę zasługuje również sposób formułowania modlitwy: modlimy się nie za lecz z papieżem i biskupem. Hierarchia Kościoła jest tu opisana jako tworząca jedną wspólnotę ludu Bożego chwalać swego Pana.

W II ME wspomnienie NMP występuje w końcowej części anafory i związane jest z perspektywą eschatologiczną: Doprowadź nas wszystkich do siebie, abymy razem z Dziewicą Maryją... na wieki śpiewali Tobie pieśń chwały.

We wszystkich Modlitwach Eucharystycznych włączono na końcu opisu ustanowienia słowa: Następnie powiedział do nich (Deinde dixit ad eos) przed słowami: Czyńcie to na moją pamiątkę. Celem tej zmiany jest podkreślenie teologicznego znaczenia anamnezy. Chodzi o ukazanie ścisłej

jedności między poleceniem Chrystusa a anamnezą, która jest jakby embolizmem opisu ustanowienia. Widoczne jest to zwłaszcza w III ME, w której anamneza rozwinięta jest w długie, złożone z trzech części wyznanie chrystologicznej wiary: najpierw wspomina się to, co Chrystus uczynił dla naszego zbawienia, następnie albo wyjaśnia się dzieło zbawcze Chrystusa, albo wspomina się Jego śmierć i zmartwychwstanie w tej ofierze, którą On sam dał swojemu Kościołowi, wreszcie wspomniane dzieło zbawienia jest proklamowane i opisane w wyznaniu wiary, które wymaga aklamacji: Te Deum, -ui bonus es, laudamus; tibi gratias agimus. W polskim tłumaczeniu: Tobie chwała na wieki. Opuszczono zatem słowa mówiące o dziękczynieniu. Jak widać jest to nowa struktura w anaforze: wyznanie wiary, głoszenie Chrystusa jako embolizm anamnezy. W ten sposób jasno ukazana jest Eucharystia jako pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana i jako wyznanie wiary w Jego obecność w czasie celebracji Mszy świętej.

4. Krótka charakterystyka poszczególnych anafor

Pierwsza Modlitwa Eucharystyczna, ze względu na język i treść przeznaczona jest dla dzieci najmłodszych, tzn. przedszkolnych i z pierwszych klas szkoły podstawowej (I-IV). W sposób przystępny i obrazowy wyraża ona podstawowe prawdy wiary. Dziecko ma być pełne podziwu i wdzięczności za to wszystko, czym Bóg obdarzył człowieka. Stąd podziw dla słońca i gwiazd, światła i całego świata oraz wdzięczność za każdą formę życia. Najważniejsze jest jednak dziękczynienie Ojcu za dar Syna, przez którego Bóg stał się bliski człowiekowi. Przejawiało się to w tym, że Chrystus uzdrawiał chorych, przebaczał grzechy, był przyjacielem ubogich i nieszczęśliwych, wreszcie ofiarował swe życie za zbawienie każdego człowieka. Za te dzieła Bożej miłości wyrażamy wdzięczność aklamacją Tobie chwała na wieki.

Następnie dziękczynienie to dotyczy całego Kościoła. Dzieci powoli stają się świadome, że stanowią część Kościoła powszechnego. Dlatego jesteśmy złączeni z ludźmi na całej ziemi, modlimy się razem z Papieżem, biskupem oraz Kościołem w niebie: Najświętszą Maryją Panną, Aniołami i Apostołami. Wyraża to aklamacja Święty. Modlitwa ta przypomina, że Msza święta jest ofiarą dziękczynną, a chleb i wino przynieszone do ołtarza są darem Boga (otrzymaliśmy od Ciebie) i dzięki mocy Ducha Świętego stają się Ciałem i Krwią Jezusa Chrystusa. Słowa ustanowienia dwukrotnie mówią o Wieczery Chrystusa z Apostołami, a zaraz po ukazaniu świętych postaci zawarte jest ważne przypomnienie, że w tej Mszy świętej czynimy to, co Jezus Chrystus polecił nam czynić, głosząc w ten sposób Jego śmierć i zmartwychwstanie.

Modlitwa wstawiennicza ogarnia wszystkich ludzi, których kochamy, gdyż Bóg nas pierwszy ukochał i pamięta o wszystkich. Wymienia się następnie zmarłych, cierpiących i smutnych, wszystkich chrześcijan i wszystkich ludzi na całym świecie.

Druga modlitwa przeznaczona dla dzieci starszych zbudowana jest na centralnym temacie nauczania Jezusa Chrystusa o miłości Ojca do całego świata. Przejawem Jego miłości jest najpierw stworzenie świata, który jest wielki i piękny, a następnie dar Syna, Jezusa Chrystusa; dzięki zjednoczeniu z Nim stajemy się dziećmi Bożymi i jedną rodziną. Za tę miłość Ojca uwielbiamy Go i dziękujemy Mu za nią (prefacja). Jezus nazwany jest przyjacielem dzieci i ubogich. On też uczy kochać Ojca i bliźnich, uwalnia serca ludzi od zła i nienawiści, które niszczą przyjaźń i czynią nieszczęśliwym. Ustanowienie Eucharystii podczas Ostatniej Wieczery jest również objawieniem nieskończonej miłości Ojca. Wszyscy uczestnicy ofiary eucharystycznej powinni zatem, w duchu miłości, jednoczyć się między sobą i z Ojcem w Kościele, współdziałając z papieżem, biskupami i wszystkimi, którzy pracują dla ludu Bożego. Doznając miłości Boga polecamy mu tych, których bardzo kochamy oraz tych których kochamy jeszcze za mało, a także zmarłych, abyśmy razem z Kościołem w niebie i ze wszystkimi, którzy kochają Jezusa Chrystusa, na wieki śpiewali Bogu pieśni chwały.

Trzecia modlitwa przeznaczona jest dla dzieci jeszcze starszych. Różni się od I ME i II ME tym, że posiada teksty zmienne na okres Narodzenia Pańskiego i Wielkanocy. Tematem wiodącym jest dziękczynienie Bogu za wspólnotę i udział w otrzymanych od Niego dobrach oraz za to, co Bóg uczynił dla naszego zbawienia. Prefacja zawiera dziękczynienie za stworzenie człowieka, którego celem jest życie dla Boga i wzajemna miłość między ludźmi, która wyraża się w spotykaniu się razem, rozmowie, dzieleniu wspólnych radości i smutków. Bóg jest święty i dobry dla wszystkich ludzi; dziękujemy Mu za Jego Syna, który objawił nam Ojca i nauczał, że wszyscy jesteśmy braćmi i siostrami. W czasie Mszy świętej Chrystus gromadzi nas przy jednym stole, abyśmy czynili to, co On czynił w czasie Ostatniej Wieczery, zanim złożył za nas w ofierze swoje życie. Eucharystia jest

radosnym wspomnieniem zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa, w niej przeżywamy na nowo Jego śmierć i zmartwychwstanie. On żyje i przebywa teraz u Ojca, ale jest także z nami (por. różne sposoby obecności Chrystusa w liturgii i w Kościele). Kiedy przyjdzie w chwale, wtedy w jego Królestwie nie będzie cierpiących, płaczących i smutnych. Eucharystia jako pokarm ma na celu wewnętrzne umocnienie wierzących, aby coraz bardziej podobali się Bogu, a kiedyś razem z NMP i ze świętymi przebywali z Nim na wieki. Modlitwa wstawiennicza obejmuje wszystkich chrześcijan, aby wprowadzali pokój i nieśli innym radość. Można tu widzieć także zobowiązanie uczestników Mszy świętej do działalności misyjnej.

W III ME wyraźnym tematem jest także plan Boga w stosunku do człowieka. Polega on na tym, aby ludzie stanowili jedność: abyśmy kochali się wzajemnie. Przed Sanctus jest on formalnym motywem dziękczynienia: Cieszymy się z Twoich darów... i wychwalamy Ciebie wołając: Święty, Święty... Po Sanctus następuje opis zbawienia dokonanego przez Chrystusa, za które dziękujemy Ojcu: On przyszedł na świat, gdy ludzie odwrócili się od Ciebie i nie żyli w zgodzie. Odkupienie polega na tym, abyśmy zrozumieli, że Ty jesteś naszym Ojcem, a my wszyscy jesteśmy braćmi i siostrami. Gromadzenie się przy jednym stole jest obrazem tego procesu jednoczenia, dlatego przed słowami ustanowienia wspomina się wolę Chrystusa, który gromadzi nas przy jednym stole, aby czynić to, co On nam polecił. Jedność, o której jest tutaj mowa, jest więc jednością uczniów wokół Chrystusa, jak w czasie Ostatniej Wieczerzy. Dlatego Msza święta jest sakramentem jedności (sacramentum unitatis).

5. Polska adaptacja Modlitw Eucharystycznych 19

W polskim Mszale skrócono i zmodyfikowano wprowadzenie do Modlitw Eucharystycznych (Praenotanda), z którego opuszczono zupełnie numery 23-25 mówiące o poszczególnych anaforach. Idąc za tekstem niemieckim, w polskim Mszale każda z trzech ME ma swój tytuł: I - Bóg naszym Ojcem, II - Bóg nas miłuje, III - Dziękujmy Ci, Boże. Pozostawiono bez zmian opowiadanie o ustanowieniu, nie wprowadzając przed poleceniem Pana To czyńcie na moją pamiątkę słów Następnie powiedział do nich. Znacznie zmniejszono liczbę aklamacji (choć istnieje możliwość ich zwiększenia), zmieniając także ich brzmienie, również często je skracając. W I ME zrezygnowano z podziału na trzy części śpiewu Sanctus wprowadzając w czasie prefacji powtarzaną dwa razy aklamację Tobie chwała na wieki. Po anamnezie zamieszczono do wyboru cztery formuły aklamacji, jak w Mszach z dorosłymi (w tekście łacińskim nie ma żadnej). W II ME w prefacji nie wprowadzono żadnej aklamacji, podczas gdy w tekście łacińskim cztery razy powtarza się Wielbimy Ciebie, Panie, za miłość Twoją. Opuszczono również aklamację bezpośrednio przed epiklezą konsekracyjną Błogosławiony, który idzie w Imię Pańskie. Hosanna na wysokości. Po konsekracji opuszczono powtarzaną dwa razy aklamację Jezus Chrystus za nas wydany, zachowując tradycyjną aklamację po słowach Oto wielka tajemnica wiary. W polskim tłumaczeniu nie występuje także aklamacja po anamnezie Chwała i cześć Bogu naszemu lub Chwalimy Ciebie i wystawiamy. Dzięki Ci składamy. Opuszczono również występujące w tekście łacińskim modlitwy wstawienniczej trzy aklamacje Aby stanowili jedno na Twoją chwałę. W III ME dołączono teksty zmienne w prefacji i przed epiklezą konsekracyjną na okres Narodzenia Pańskiego. Zmieniono brzmienie trzy razy powtarzanej aklamacji po anamnezie z: Za Twoją dobroć chwalimy Cię Boże i dzięki Ci składamy na: Tobie chwała na wieki (jak w prefacji I ME). W Mszale nie zamieszczono żadnych melodii ani do prefacji (mają je np. ME o pojednaniu), ani do aklamacji, mimo że Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci zaleca, aby liturgia mszalna z dziećmi była śpiewana: "Jeżeli we wszystkich obrzędach trzeba wysoko cenić śpiew, to zwłaszcza podczas Mszy świętej z udziałem dzieci należy go popierać wszelkimi środkami. Dzieci bowiem są szczególnie uwrażliwione na muzykę. Trzeba jednak brać pod uwagę charakter różnych narodów oraz zdolności, jakimi dysponują, biorąc udział we Mszach świętych. Tam, gdzie jest to możliwe, aklamacje, zwłaszcza te, które należą do Modlitwy eucharystycznej, powinny być raczej śpiewane przez dzieci niż recytowane" (30; por. 13).

6. Treści teologiczne Modlitw Eucharystycznych

Teologia trynitarna tych Modlitw jest bardzo prosta i bazuje na starożytnych modelach anafor. Polega prawie wyłącznie na wyliczaniu i opisie ekonomii zbawienia. 20

a) Bóg Ojciec

Analizując treść ME łatwo można dostrzec, że ich przewodnią myślą jest idea Ojcostwa Bożego. W I ME Bóg nazywany jest Ojcem osiem razy, w II ME sześć razy i aż dziesięć razy w III ME. Często Bóg

Ojciec określany jest także jako Święty, nasz, najlepszy, wszechmogący. Bóg Ojciec kocha wszystkich ludzi, a Jego miłość przejawia się w działaniu: stworzenie świata i ludzi oraz w nieustannej opiece nad nimi. Wyrazem miłości Ojca jest także dzieło odkupienia dokonane przez Jego Syna. Takie przedstawienie Osoby Boga Ojca rodzi w sposób naturalny odpowiedź w postaci uwielbienia, które wyrażają odpowiednie aklamacje. Te z kolei prowadzą do dziękczynienia, szczególnie wyraźnego w III ME.

I ME - prefacja ukazuje wielkość Boga oraz Jego działanie w świecie i dla ludzi. Wyraża to językiem obrazowym i bardzo konkretnym. Najpierw jest On naszym Ojcem, który jest wielki i gromadzi nas w jedno. Bóg jest dawcą życia, serca napelnia radością a jego słowa nas pouczają. On jest naszym najlepszym Ojcem, który nas kocha i opiekuje się nami, jest blisko nas, pamięta o wszystkich ludziach. Posłał swego Syna, który ukazał nam Jego miłość do ludzi.

Od Ojca otrzymujemy pokarm: chleb i wino, ponownie mowa jest o tym, że nas kocha i o wszystkich pamięta. Obecnie działa przez Swojego Syna (post-Sanctus). Ojcu ofiarujemy Jezusa Zbawiciela świata i razem z Nim siebie. Jego prosimy o Ducha Świętego, Ducha miłości. Ojcu polecamy tych, których kochamy (po konsekracji).

II ME także mówi o miłości Ojca, o której świadczy stworzenie świata i posłanie na świat Swego Syna. Ojciec kocha wszystkich ludzi i jednoczy ich w Chrystusie, czyni swoimi przybranymi dziećmi i tworzy z nich jedną rodzinę.

III ME podkreśla także, że Ojciec stworzył ludzi, aby dla Niego żyli i kochali się wzajemnie. On również sprawia, że spotykamy się, rozmawiamy ze sobą i dzielimy nasze radości i smutki. W okresie Narodzenia Pańskiego, mowa jest o tym, że Ojciec posyła Syna, który przypomina, że jesteśmy dziećmi Ojca i uczy kochać wszystkich ludzi. W okresie paschalnym Bóg Ojciec określany jest jako Pan wszystkiego, co żyje. On nas powołuje do życia doczesnego i pragnie dla nas wiecznego szczęścia. Zmartwychwstanie Chrystusa jako pierwszego z ludzi jest także Jego dziełem i - dla nas - zapowiedzią życia w szczęśliwości bez końca (bez niedostatku i cierpienia).

Po Sanctus Bóg określany jest jako dobry dla wszystkich ludzi; On przez Swego Syna i Ducha Świętego daje nam poznać, że jest naszym Ojcem a my dla siebie braćmi i siostrami. W czasie Mszy świętej mocą Ducha Świętego przemienia dary chleba i wina w Ciało i Krew Chrystusa. Wzywa nas także, abyśmy z radością przyjmowali święty Pokarm. On napelnia serca nasze radością z narodzenia Jezusa (okres Narodzenia Pańskiego) i z Jego Zmartwychwstania (Okres Paschalny).

Bóg Ojciec ukazany jest także jako Stwórca. Dlatego w prefacji I ME Jemu składamy dziękczynienie za całe dzieło stworzenia. W II ME temat stworzenia jest jedynie wspomniany: dla nas stworzyłeś wielki, piękny świat, ale za to podkreśla się postawę Boga Ojca wobec człowieka wyrażającą się w miłości: bardzo nas kochasz; Ty tak nas kochasz. Miłość Boga do ludzi wyraża się także w tym, że posłał swego Syna i gromadzi ich w jedną rodzinę i dlatego dziękujemy Mu za tę wielką miłość.

b) Jezus Chrystus

Jezus nazywany jest Synem, który został posłany: I ME - Ty posłałeś Swego ukochanego Syna, Pana Jezusa; II ME - Ty posłałeś nam Jezusa. Jezus Chrystus przedstawiony jest jako Ten, który przychodzi do ludzi dla ich zbawienia: II ME - aby nas prowadził do Ciebie; uwolnił serca ludzi od zła; w III ME - On przyszedł na świat oraz kiedyś Chrystus przyjdzie w chwale (aspekt eschatologiczny). Zbawienie dokonane przez Jezusa Chrystusa opisane jest jako droga: Syn prowadzi nas do Ojca: I ME - Twój Syn prowadzi nas do Ciebie; II ME - aby nas prowadził do Ciebie. Wszystkie anafory bardzo wyraźnie akcentują, że Jezus jest jedynym Pośrednikiem między człowiekiem i Bogiem.

I ME - Jezus przyszedł aby zbawić ludzi, uzdrawiał chorych, przebaczał grzechy, błogosławił dzieci, wszystkim ukazywał miłość Ojca (prefacja). Polecił nam sprawować Eucharystię na swoją pamiątkę. On prowadzi nas do Ojca. Przez Niego działa Ojciec.

II ME podkreśla, że modlimy się do Ojca razem z Jezusem, który jest nam dany przez Ojca i do Niego nas prowadzi (prefacja). Posłany przez Ojca jest przyjacielem dzieci i ubogich. On uczy nas kochać Ojca i bliźnich. Uwolnił serca ludzi od zła i usuwa z nich nienawiść, które niszczą przyjaźń i odbierają szczęście. Jezus obiecał także posłać Ducha Świętego. W Eucharystii wspominamy śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, Zbawiciela świata, który jest teraz z nami. Jego ofiarujemy Ojcu a z Nim

samych siebie.

III ME - Jezus posłany jest przez Ojca, aby przypomnieć nam, że jesteśmy Jego dziećmi i aby nauczyć nas kochać wszystkich ludzi. Kiedy przyszedł na świat obdarzył nas światłem Ducha Świętego dla zrozumienia, że Bóg jest naszym Ojcem a my wszyscy braćmi i siostrami. Wezwał do siebie pasterzy i Mędrców ze Wschodu, obdarzył ich radością, teraz nas wzywa do siebie, aby razem z Nim ofiarować się Ojcu (Okres Narodzenia Pańskiego). Jezus przyniósł dobrą nowinę o życiu bez końca w chwale, On żyje u Ojca, ale jest także z nami i przyjdzie ponownie w chwale. Pokazał nam drogę miłości prowadzącą do takiego życia i sam nią przeszedł przed nami (w okresie paschalnym). Obecnie gromadzi nas przy jednym stole, abyśmy czynili to, co On czynił, kiedy dobrowolnie za nas ofiarował się na śmierć.

c) Duch Święty

Obecność i działanie Ducha Świętego akcentują głównie epiklezy: konsekracyjna i komunijna. On sprawia, że dary chleba i wina stają się Ciałem i Krwią Jezusa Chrystusa, On także jednoczy w radości wszystkich uczestników Eucharystii przyjmujących Ciało i Krew Chrystusa (I ME; III ME). Duch Święty jest darem obiecanym przez Chrystusa, który będzie zawsze z nami, i będzie nam pomagał żyć z Tobą (II ME). On jest także Duchem miłości Ojca, jednoczącym z Ojcem wszystkich, którzy biorą udział w tej Ofierze, ale także z hierarchią Kościoła i wszystkimi, którzy pracują dla Twojego ludu (II ME). Światło Ducha Świętego, którym nas Chrystus obdarzył prowadzi do poznania Boga jako Ojca i powszechnego braterstwa między ludźmi: wszyscy jesteśmy braćmi i siostrami (III ME).

d) Dziękczynienie

Teksty Modlitw Eucharystycznych zawierają także bardzo liczne motywy dziękczynienia, nie tylko w prefacji, lecz także w innych częściach anafory. Widoczne jest to bardzo wyraźnie zwłaszcza w I ME, w której dziękujemy Bogu Ojcu za to, że zawsze pamięta o ludziach, jest blisko nas, posłał Swego Syna, aby zbawić wszystkich ludzi, za dar życia i Jego słowo, które oświeca nasze umysły. Dziękujemy również za Jezusa Chrystusa, który na liczne sposoby okazywał wszystkim miłość Ojca. W II ME dziękczynienie Ojcu składamy za całe stworzenie, wielki i piękny świat, za Jego miłość, za Jezusa Chrystusa i zjednoczenie z Nim, i za jedną rodzinę dzieci Bożych. Także III ME, która nosi tytuł Dziękujemy Ci, Boże, zawiera liczne motywy dziękczynienia: najpierw za stworzenie i wezwanie do życia z Bogiem i we wzajemnej miłości, za możliwość życia we wspólnocie i dzielenia się radościami i smutkami, wreszcie wyraża ogólne dziękczynienie za wszystkie Jego dary. W okresie Narodzenia Pańskiego za zesłanie na ziemię Jego Syna, który przypominał nam, że jesteśmy dziećmi Bożymi i nauczył nas kochać wszystkich ludzi. W okresie Wielkanocy dziękczynienie skierowane jest do Boga jako Pana wszystkiego, co żyje i który pragnie, abyśmy się cieszyli szczęściem wiecznym oraz za to, że wskrzesił do nowego życia Jezusa Chrystusa i także nam obiecał życie bez końca, bez niedostatku i bez cierpienia. W końcu składamy Ojcu dziękczynienie za Jezusa Chrystusa, który gromadzi nas przy jednym stole.

e) Radość

W Modlitwach Eucharystycznych dla dzieci dosyć często mowa jest o radości. Jej pierwszym źródłem jest już sam fakt uczestnictwa w zgromadzeniu liturgicznym. Sam Bóg gromadzi nas, aby wspólnie podziwiać i chwalić Go, śpiewać Mu i dziękować za radość, którą napędza nasze serca (prefacja I ME). W czasie świętego zgromadzenia dzielimy się naszą radością z innymi (prefacja III ME). Zjednoczeni w radości, którą daje Duch Święty w czasie Eucharystii pamiętamy o tych, którzy są cierpiący i smutni (I ME). Powodem radości jest także to, że możemy Bogu Ojcu dziękować i razem z Panem Jezusem śpiewać ku Jego chwale (prefacja II ME). Przeżywając radość ze spotkania z Chrystusem w czasie Eucharystii, chrześcijanie mają wprowadzać pokój i nieść radość wszystkim ludziom (III ME). Podkreślają to również własne teksty na okres Narodzenia Pańskiego i Wielkanocy: radość z narodzenia Syna Bożego i radość z Jego Zmartwychwstania.

Zakończenie

W zakończeniu naszych refleksji nad Modlitwami Eucharystycznymi we Mszach świętych z udziałem dzieci, które to modlitwy - jak już zaznaczono - są następstwem wydanego wcześniej Dyrektorium, należy zapytać, co w Polsce dotąd zrobiono, aby dostosować liturgię mszalną dla potrzeb dzieci i

przez to ułatwić im udział we Mszy świętej?

W cztery lata po ukazaniu się Dyrektorium, w roku 1977, zostały wydane przez Episkopat "Zalecenia duszpasterskie w związku z Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci" **21**. Za najważniejsze i pilne zadania w duszpasterstwie dzieci uznano następujące: większa troska o przygotowanie dzieci do uczestnictwa we Mszy świętej (1); szczególna troska o obecność dzieci na niedzielnej i świątecznej Mszy świętej oraz o ich aktywne uczestnictwo (2); Msze święte dla dzieci w dni powszednie; szczególna troska duszpasterzy i katechetów o dobre przygotowanie dzieci do pierwszej spowiedzi i I Komunii św. (4); organizowanie nabożeństw słowa Bożego zwłaszcza w okresie Adwentu i Wielkiego Postu (5); podtrzymywanie zwyczajów związanych z rokiem liturgicznym (6); rola rodziny chrześcijańskiej w wychowaniu dzieci do obojętnego i owocnego udziału we Mszy świętej (7); wychowanie dzieci do udziału we Mszy świętej dla dorosłych (8); stosowanie adaptacji (9). Wyraźnie także zaznaczono, że "wprowadzenie w liturgię Mszy świętej winno się odbywać w ścisłej łączności z całością wychowania, wdrażania do obowiązków ogólnoludzkich i chrześcijańskich. Szczególnie ważną rolę ma tu do spełnienia katecheza, na której dzieci przez poznawanie i rozważanie słowa Bożego wprowadzane są w liturgię słowa" (1).

"Wskazania" natomiast nic nie mówią o wydanych już w 1974 Modlitwach Eucharystycznych dla dzieci. W punkcie dotyczącym adaptacji zapisano obiecująco, że "Konferencja Episkopatu zleciła odpowiednim Komisjom opracowanie wzorów i instrukcji" (9). Jednak dopiero wraz z wydanym w 1986 nowym Mszalem, 12 lat po wydaniu Modlitw Eucharystycznych na Msze święte z udziałem dzieci, zaistniała w Polsce możliwość ich stosowania w liturgii mszalnej!

Powstają jednak dalsze pytania: na ile duszpasterze i katecheci (katechetki) przygotowują dzieci do rozumienia tekstów i obrzędów mszalnych, stosownie do wieku i rozwoju dzieci? Jak często, i czy zgodnie ze wskazaniami Kościoła, księża posługują się tymi anaforami? Jakie miejsce w polskiej literaturze teologiczno-pastoralnej zajmuje problem uczestnictwa dzieci w liturgii mszalnej? **22** Kiedy wreszcie ukaże się Lekcjonarz na Msze święte z udziałem dzieci? **23** Czy myśli się o wykorzystaniu doświadczeń w tym względzie w innych Kościołach lokalnych, które już dawno opracowały teksty Mszału i Lekcjonarza przeznaczone na Msze święte z udziałem dzieci. **24**

Trzeba jednak także pamiętać, że same nowe teksty nie rozwiążą wszystkich problemów związanych z uczestnictwem dzieci w liturgii. Konieczne jest najpierw zajęcie się ich właściwym przygotowaniem do udziału we Mszy świętej przez specjalne celebracje liturgiczne wyjaśniające i dające możliwość przeżycia poszczególnych części i obrzędów liturgii mszalnej. Ważne jest również kształtowanie u dzieci postaw eucharystycznych (o czym wyraźnie mówi Dyrektorium - 9) oraz stosowanie środków uaktywnienia dzieci w czasie całej liturgii Mszy świętej (procesje, gesty, obrazy).

Trzeba również wyraźnie zaznaczyć, że bardzo dużo w tej dziedzinie zależy od samych duszpasterzy. Nie wystarczy jedynie narzekać na coraz słabszą frekwencję dzieci na niedzielnej Mszy świętej. Niektórzy mówią nawet o kryzysie Mszy świętej z udziałem dzieci. W tej sytuacji należy zapytać, czy duszpasterze czynią wszystko, aby dzieciom przybliżyć Mszę świętą i czy tak ją sprawują, że dzieci mogą w niej na swój sposób świadomie, czynnie i pobożnie uczestniczyć, stosownie do wymagań psychologii wieku dziecięcego.

Wydaje się, że zbyt mało uwagi zwraca się na sam sposób celebracji Mszy świętej z dziećmi, co ma również negatywny wpływ na frekwencję. Ksiądz celebrujący Mszę świętą z dziećmi winien kochać dzieci i zwracać się do nich w serdecznych i nacechowanych miłością słowach, aby przez to cała liturgia posiadała charakter radosnego spotkania z Panem. W tym celu potrzebna jest także dobra znajomość psychologii dzieci, zdolność do zachowań spontanicznych powstałych w czasie celebracji, większa troska o prostotę, piękno i dostojność gestów, posługiwanie się prostym i zrozumiałym dla dzieci językiem.

Liturgię Mszy świętej z udziałem dzieci należy tak kształtować i sprawować, aby zwracać się do całej osoby dziecka, jego umysłu i serca. Przypomina o tym wyraźnie nowy Mszał polski: "Biorąc pod uwagę charakter liturgii jako czynności całego człowieka i uwzględniając psychologię dziecka, trzeba troskliwie pielęgnować w mszach dla dzieci uczestniczenie wyrażające się w ruchach i postawie ciała, stosownie do wieku i miejscowych zwyczajów" (s. 353*-354*). Wiadomo bowiem, że dziecko lepiej i szybciej coś poznaje, gdy ma z tym bezpośredni kontakt oraz łatwiej i chętniej angażuje się w działanie, w którym może samo czegoś dokonać. Jeśli uwzględnimy prawa psychologii dziecka i oparte na nich wskazania Dyrektorium, liturgia mszalna będzie dla dzieci miejscem ich pełnego zaangażowania i prawdziwego przeżycia religijnego. Czy tak będzie rzeczywiście, w dużym stopniu

zależy od tych, którzy odpowiedzialni są za przygotowanie dzieci do uczestnictwa w liturgii oraz taką jej adaptację i celebrację, aby dzieci chętnie brały w niej udział. Specjalne Modlitwy Eucharystyczne dla dzieci mogą jedynie ułatwić dzieciom udział w centralnej części Mszy świętej i przez to zachęcić je do przychodzenia na niedzielną Mszę świętą oraz do ożywienia ich uczestnictwa w liturgii mszalnej.

PRZYPISY

- 1 Zob. J. HERMANS, Eucharistie feiern mit Kinder. Eine wissenschaftliche Studie, Kevelaer 1992, s. 35-391, rozdział zatytułowany Kind und Eucharistie in der Geschichte.
- 2 J. HERMANS, Celebrować Eucharystię z dziećmi, *Communio* 5 (1985), nr 2, s.108-109.
- 3 RBL 30 (1977), s. 71-85; Zob. CZ. KRAKOWIAK, Nowy dokument Kongregacji Kultu Bożego "Directorium de Missis cum pueris", CT 44 (1974), nr 4, s. 65-70; tenże. Liturgia Mszy świętej z udziałem dzieci, RTK 31 (1984), nr 6, s.47-57; tenże. Czy specjalna liturgia Mszy świętej dla dzieci? CT 57 (1987), nr 3, s.51-60; J. HERMANS, Eucharistie feiern..., s. 397-663.
- 4 Zob. B. NADOLSKI, Modlitwy Eucharystyczne z dziećmi, *Katecheta* 20 (1976), s. 76-78; J. STEFAŃSKI, Modlitwy Eucharystyczne z udziałem dzieci - nowa szansa pastoralna, RBL 41 (1988), s. 427-435; G. KUSZ, Msza święta z udziałem dzieci w świetle Dyrektorium o Mszach z udziałem dzieci, *Studia Pastoralno-Liturgiczne*, T. 1. Red. H. SOBECZKO, Opole 1988, s. 133-141; W. GŁOWA, Eucharystia z udziałem dzieci, CT 58 (1988), nr 2, s. 63-70; A.. BUGNINI, La riforma liturgica, Roma 1983, s. 431-440.
- 5 J HERMANS, Eucharistie feiern..., s.627.
- 6 Przygotowany przez Commission internationale fran-cophone pour les traductions.
- 7 Opracowany przez Commission de liturgie et pastorale sacramentelle Episkopatu Francji. 8 Kommission für Fragen der Kinder und Jugendliturgie we współpracy z Deutschen Katechetenverein und mit dem Liturgischen Institut in Trier; J. HERMANS, Eucharistie feiern ..., s. 628.
- 9 J. HERMANS, Eucharistie feiern ..., s. 628.
- 10 Priere eucharisti-ue pour les jeunes enfants.
- 11 Hochgebet für Meßfeiern mit älteren Kindern.
- 12 J. HERMANS zaznacza, że z racji praktycznych pracowano nad tekstami w językach francuskim i niemieckim. Aby jednak nie było wrażenia preferowania tylko tych dwóch języków, wszystkie teksty, także robocze, były równocześnie tłumaczone na główne współczesne języki. Eucharistie feiern ..., s. 629.
- 13 Zob. Z. WIT, Specjalne Modlitwy Eucharystyczne, RBL 30 (1977), s. 98-112; R. KACZYŃSKI, Direktorium und Hochgebetstexte für Messfeiern mit Kinder, LJB 29 (1979), s. 157-175; G. M. OURY, Celebrations eucharisti-ue avec les enfants, *Esprit et vie* 85 (1975), s. 376-380.
- 14 J. HERMANS, Eucharistie feiern ..., s. 636; Praenotanda do Modlitw eucharystycznych ukazały się w *Notitiae* 11 (1975), s. 4-12.
- 15 Por. A. LÄPPLE, Die neuen Hochgebete für Kindermesse, HD 30 (1976), s. 14-34; D. SARTORE, Preghiere eucaristiche per le Messe con i fanciulli, *RivLit* 65 (1978), s. 241-248; E. MAZZA, Le preghiere eucaristiche per le Messe con i fanciulli: un caso di creativita liturgica, *RivLit* 69 (1982), s. 633-657.
- 16 Kard. F. Marty już 2.01.1975 skierował do Kongregacji prośbę o prawo używania wszystkich trzech ME i otrzymał zgodę dnia 26.01.75. HERMANS, Eucharistie feiern ..., s. 635. W 1981 opublikowano decyzję Kongregacji Kultu Bożego zezwalającą na używanie ME dla Mszy z dziećmi i o pojednaniu do czasu, aż Stolica Apostolska inaczej nie postanowi. Nie wspomniano nic o zakazie umieszczania ich w Mszale, *Notitiae* 17 (1981), s. 23.
- 17 Praenotanda nr 2 i 3.
- 18 Zob. STEFAŃSKI, jw. s. 435-437.
- 19 Mszał dla diecezji polskich Poznań 1986, s. 353*-367*.
- 20 Zob. M. DEMCZUK, Formacyjny wymiar modlitw eucharystycznych we Mszach świętych z udziałem dzieci, *Communio* 14 (1994), nr 4 s. 113-133; H. RENNINGS, Unitas et varietas. Die fünf neuen Hochgebete, *Gottesdienst* 8 (1974), s. 177-179; R. SAUER, Berakah mit Kindern. Die neuen Hochgebete für Messfeiern mit Kindern, *Gottesdienst* 9 (1975), s. 105-107; A. KALTEYER, Kindermesse mit den neuen Hochgebeten, *Gottesdienst* 10 (1976), s. 68-69, 79; 83-84; G. KUSZ, Kształtowanie postaw eucharystycznych dzieci, *Katecheta* 32 (1988), s. 3-11; J. CHARYTAŃSKI, Wychowanie eucharystyczne po I Komunii św., *Katecheta* 32 (1988), s. 23-28; T. URBAN, Wprowadzenie dzieci w liturgię Mszy świętej, *Studia Pelplińskie* T.12 (1981), s. 167-194; A. DURAK,

Nowe Modlitwy Eucharystyczne w: Mszał księgą życia chrześcijańskiego, Red. B. NADOLSKI, Poznań 1989, s. 113-117; A. RUTKOWSKI, Problematyka Modlitw Eucharystycznych w Mszach z udziałem dzieci w literaturze polskiej (1973-1990), Lublin 1991 (msp BKUL).

21 RBL 30 (1977), s. 86-89.

22 Zob. RUTKOWSKI, jw. W okresie od 1973 do 1991 ukazało się jedynie kilka artykułów polskich autorów ogólnie traktujących o Dyrektorium i kilka bardzo ogólnych omówień Modlitw Eucharystycznych (WIT, GŁOWA, NADOLSKI, STEFAŃSKI, DURAK, KRAKOWIAK).

23 Zob. R. PIERSKAŁA, Słowo Boże dla dzieci. Adaptacja Lekcjonarza do Mszy świętych z udziałem dzieci, Opole 1996.

24 Zob. Slávenie svätej omše za účasti dietí, Banská Bystrica 1992. O wydanych wcześniej już tekstach eucharystycznych i Lekcjonarzach dla dzieci zob. KRAKOWIAK, Czy specjalna liturgia ..., s. 56-60; Fünf Hochgebete. Hochgebet zum Thema "Versöhnung". Hochgebete für Messfeiern mit Kindern. Studienausgabe für die Bistümer des deutschen Sprachgebietes, Herder 1983.